

KRONIKA

Konferencja naukowa *De nuptiis (iteratis)* *Philologiae et Libri manuscripti*, Warszawa, 15 czerwca 2015 r.

W Instytucie Filologii Klasycznej UW odbyła się konferencja zorganizowana przez tenże Instytut oraz Instytut Historii Nauki PAN, która zgromadziła filologów, kodykologów i starodruźników. Uczestnicy rozmawiali o tym, jak owocnie połączyć badania filologiczne i źródłoznawcze. Większość prelegentów mówiła o prowadzonych aktualnie badaniach źródłowych.

Podczas konferencji zaprezentowano 12 referatów wygłoszonych w trzech sesjach. Jako pierwszy wystąpił Jacek Soszyński (IINiSB UW) z referatem pt. *Zbiory rękopisów w Polsce*. Prelegent omówił szczegółowo dotychczasowy stan opracowania rękopisów średniowiecznych i zapoznał słuchaczy z projektem centralnego katalogu tychże rękopisów. Jacek Soszyński jest pomysłodawcą portalu Manuscripta.pl i szefem grupy współpracowników, którzy stworzyli bazę instytucji posiadających zbiory rękopisów średniowiecznych, a obecnie wprowadzają bardzo skrócone opisy samych rękopisów.

Drugi referat pt. *Zbiornicze katalogi rękopisów średniowiecznych w Internecie* wygłosił Sławomir Szyller z Biblioteki Narodowej. Omówił kilka stron internetowych prezentujących katalogi – regionalne i tematyczne – rękopisów średniowiecznych na świecie. Główną wartością referatu było porównanie funkcjonalności poszczególnych katalogów i wskazanie najbardziej przydatnych z nich – i dla czytelników, i dla katalogerów.

Kolejny referent, Mieczysław Mejer (IBL PAN/IFKiK UKSW), w referacie *Czego można się dowiedzieć z listy rękopisów?* przedstawił swoje badania nad *Antigameratusem* Frowina – opowiedział o poszukiwaniu odpisów tekstu i przedstawił statystyki stworzone w oparciu o analizę rękopisów – miejsca powstania (według krajów oraz typów skryptorium), dat powstania odpisu, miejsca przechowywania (z podziałem

na typ biblioteki). Analiza pozwoliła mu wysnuć ciekawe wnioski na temat recepcji tekstu, który ponad 100 lat po swoim powstaniu (datowanym na ok. 1320 r.) stał się podręcznikiem uniwersyteckim używanym nie tylko w Krakowie, gdzie powstał, ale również na uniwersytetach czeskich i południowoniemieckich.

Kolejne dwa referaty wzajemnie się uzupełniały – Lesław Łesyk i Katarzyna Kołakowska (KUL) tworzą zespół prowadzący badania nad greckimi rękopisami w Polsce. Lesław Łesyk w referacie *Manuskrypty greckie w Polsce. Zarys problemu* przedstawił stan badań nad greckimi rękopisami w Polsce. Wskazał, że dotychczas nie podejmowano nawet prób spisania stanu posiadania polskich instytucji w tym zakresie. Zespół, którego jest członkiem, postawił sobie za cel inwentaryzację oraz stworzenie opisów katalogowych poszczególnych obiektów.

Uzupełnieniem i uszczegółowieniem informacji zajęła się Katarzyna Kołakowska w wystąpieniu pt. *Manuskrypty greckie w zbiorach krakowskich*. Opowiedziała o pracach obojga prelegentów w dwu bibliotekach krakowskich: Bibliotece Czartoryskich i Bibliotece Jagiellońskiej. W BCz znajdują się trzy rękopisy pisane greką, a w Jagiellonce jest ich siedem. W prezentacji pokazała słuchaczom, jak wyglądają te rękopisy i z jakimi problemami stykają się członkowie zespołu przy pracy – część rękopisów jest bardzo zniszczona, ale ponieważ są obiektami rzadko wykorzystywanymi, stoją na końcu kolejki do konserwacji!

Sesję II rozpoczął referat Beaty Spieralskiej-Kasprzyk (Instytut Filologii Klasycznej i Kulturoznawstwa UKSW) *Rekonstrukcja twórczości poetyckiej papieża Damazego I na podstawie średniowiecznych rękopisów*. Papież, znany jako odnowiciel rzymskich katakumb, był również autorem epigramatów, najczęściej pisanych na cześć męczenników. Epigramaty były ryte na płytach nagrobnych w katakumbach, ale niestety do naszych czasów nie przetrwały w oryginalnej formie. Prelegentka omówiła kolejne edycje poezji oparte na średniowiecznych, rękopiśmiennych przekazach.

Maciej Jasiński (IHN PAN) w referacie *Dzieje rękopisów korespondencji Jana Heweliusza* omówił ciekawe losy korespondencji naukowej wielkiego astronoma i kolejne próby jej edycji. Według referenta, wszystko wskazuje na to, że Jan Heweliusz zamierzał opublikować swoją korespondencję naukową i w tym celu zlecił przygotowanie kopii swoich listów oraz listów otrzymanych i utworzył w ten sposób kopię korpusu swojej korespondencji. Prawdopodobnie po jego śmierci utworzono inny, mniejszy wybór korespondencji, również z zamiarem jej publikacji. Do tego nigdy jednak nie doszło, rękopisy sprzedano kolekcjonerowi

z Francji i obie kopie są od XVIII w. przechowywane w Paryżu w dwu bibliotekach: Narodowej i Obserwatorium Astronomicznego. Nawet tam nie były bezpieczne i część woluminów zaginęła. Na szczęście większość przetrwała i będzie podstawą edycji.

Agnieszka Fabiańska (Gabinet Rękopisów BUW) wygłosiła referat pt. *Skrócona wersja «Historia scholastica» Piotra Comestora w rękopisach*. W trakcie kwerendy mającej na celu odnalezienie wszystkich odpisów *Historia scholastica* przechowywanych w Polsce okazało się, że dziesięć z nich w rzeczywistości jest skrótem tego obszernego dzieła, dokonany w XIII w. przez nieznanego autora i powielany później pod różnymi tytułami, najczęściej jako *Biblia curtata*. Wyciąg zawiera streszczenie najważniejszych wątków biblijnych i najczęściej był wykorzystywany jako pomoc dla kaznodziejów.

Anna Skolimowska (Wydział Artes Liberales UW) wygłosiła komunikat *Corpus of Ioannes Dantiscus' Texts & Correspondence*. Opowiedziała o projekcie zinwentaryzowania bardzo obszernej, liczącej ponad 6000 listów, korespondencji polskiego dyplomaty. Pracownicy projektu rozpoczęli prace ok. 20 lat temu od kwerendy i rejestracji w postaci inwentarza całej korespondencji Dantyszka. Następnie przystąpiono do prac nad cyfrową edycją wszystkich listów. Obecnie większość z nich ma już kopie cyfrowe i transkrypcję w ogólnodostępnej bazie <<http://dantiscus.al.uw.edu.pl/>>. Wiele pracy zostało do wykonania w zakresie identyfikacji osób i przy sporządzaniu przypisów rzeczowych.

Kolejny referat wygłosiły Barbara Milewska-Ważbińska (IFK UW) i Magdalena Górka (Instytut Badań Literackich PAN). Nosił on tytuł *Rękopis BK II 263 (obecnie 391). Zbiór emblematów ku czci Jana III Sobieskiego*. Prelegentki przedstawiły wyniki badań bibliologicznych, historycznych i filologicznych nad rękopisem zawierającym cykl łacińskich emblematów poświęconych królowi Janowi III Sobieskiemu. Magdalena Górka przedstawiła opis kodykologiczny omawianego rękopisu, a Barbara Milewska-Ważbińska zaprezentowała analizę filologiczną oraz omówiła wyobrażenia graficzne i lemmy.

Isabella Wienczek (Gabinet Starych Druków BUW) w referacie *«Catalogus prodigiorum» w rękach jezuita czyli o XVII-wiecznych marginaliach i innych przejawach zaangażowanej lektury* przedstawiła dzieje BUW-owskiego egzemplarza dzieła Marka Fitscha. Można dokładnie odtworzyć losy tego egzemplarza, ponieważ wszyscy jego właściciele pozostawili w nim swoje noty własnościowe. Gdy druk znalazł się w bibliotece jezuitów w Łomży, klasztorny bibliotekarz Andrzej Obrębski umieścił w nim wiele uwag wskazujących na wątpliwości co do prawo-

wierności tekstu. Autorka referatu przedstawiła również swoje uwagi na ogólniejszy temat – wykorzystania marginaliów do badań historycznych i filologicznych.

Tematowi marginaliów poświęcony był także kolejny referat: Jacek Pokrzywnicki (Katedra Filologii Klasycznej UG) w referacie *Dawni gdańszczanie i ich historia – na przykładzie kilku „adnotowanych” egzemplarzy «Der Stadt Danzig historische Beschreibung» Reinholda Curickego* omówił liczne łacińskie i niemieckie noty marginalne oraz uzupełnienia *Opisu Gdańska*. Reinhold Curicke, historyk i sekretarz rady miejskiej napisał swe dzieło, najbardziej szczegółową historię Gdańska, w latach 1638–1642, a wydał je jego syn w 1687 r. Dzieło było chętnie czytane i komentowane – jak można się przekonać przy oglądzie druków – również na kartach poszczególnych egzemplarzy.

Ostatni referat – *Interfoliowany egzemplarz „Commentatio historico-litteraria de viris eruditis Gedani ortis” Andrzeja Charitiusa (1715 r.)* – wygłosiła dr Maria Otto (BG PAN). Swoją uwagę skupiła na kolejnym dziele powstałym na fali zainteresowania Gdańskiem i sławnymi gdańszczanami, które już w momencie powstania było dotkliwie krytykowane za braki. To spowodowało, że czytelnicy sami uzupełniali wiadomości o opisanych postaciach oraz dodawali nowe biogramy według schematu opisu zastosowanego w *Commentatio*. Jeden z takich interfoliowanych egzemplarzy znajduje się w bibliotece gdańskiej PAN.

Materiały z sesji ukażą się w postaci tomu posesyjnego w niedalekiej przyszłości.

Agnieszka Fabiańska
Warszawa

Konferencja naukowa „*Loca scribendi*: Miejsca i środowiska tworzące kulturę pisma w dawnej Rzeczypospolitej XV–XVIII stulecia”, Warszawa, 18–19 czerwca 2015 r.

W dniach 18–19 czerwca 2015 r. w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja zatytułowana *Loca scribendi: Miejsca i środowiska tworzące kulturę pisma w dawnej Rzeczypospolitej XV–XVIII stulecia*. Dla badaczy zainteresowanych krajobrazem piśmienności potraktowanej w duchu studiów zainicjowanych przez Marco Mosterta na Uniwersytecie w Utrechcie punktem wyjścia stał się tym razem termin *loca* (scil. miejsca), nawiązujący do zwrotu *przestrzennego* w naukach humanistycznych. Poruszone zagadnienia odniosły się do kilku znaczeń tego słowa klucza, przybliżonego we wstępnej części konferencji przez Annę Adamską (Universiteit Utrecht). Najbardziej dosłownego aspektu dotyczyły przeprowadzone na postawie szczegółowej kwerendy archiwalnej wystąpienia Adama Kozaka (Instytut Historii PAN), *Miejsca działalności pisarzy konsystorza generalnego w Poznaniu w I ćwierci XV wieku* oraz Pawła Dembińskiego (Instytut Historii PAN), „*Nietypowe*” *miejsca aktów prawnych rejestrowanych w księgach czynności biskupa poznańskiego Andrzeja Bnińskiego (1438–1479)*. Również dosłownie potraktował termin *loca scribendi* Michał Choptiany (Wydział Artes Liberales UW) w referacie „*Vide marginalia mea*”. *Funkcje notatek w warsztacie naukowym gdańskiego astronoma Piotra Krügera (1580–1639)* – rozmieszczenie zapisków stało się tu podstawą do określenia ich specyfiki i usytuowania w twórczości uczonego na tle współczesnych mu badaczy.

Kolejne omówione *loca* poza wymiarem przestrzennym odnosiły się do rozumienia miejsca jako ośrodka intelektualnego. Referaty Agnieszki Bartoszewicz (Instytut Historyczny UW), *Warszawskie „loca scribendi” w drugiej połowie XV w.*, Piotra Oknińskiego (Wydział Historyczny UW), *Problem początków „kancelarii” miejskiej w średniowiecznym Krakowie (do 1312 r.)* oraz Marcina Grulkowskiego (Instytut Historii PAN), *Podatki miejskie a księgowość w Głównym Mieście Gdańsku w późnym średniowieczu* poruszyły zagadnienia dotyczące centrów piśmienności pragmatycznej. Przedstawiono też szereg studiów dających wgląd w piśmienność poszczególnych środowisk, z położeniem nacisku

na środowiska miejskie. Nad metodologią tego typu badań zastanawiał się Jakub Niedźwiedz (Wydział Polonistyki UJ) w wystąpieniu *Czego nie wiemy o piśmienności w małych miastach województwa sandomierskiego w XVI–XVII w.? Casus Sienna*, w którym oparł się na odkrytym niedawno zespole graffiti. Analizowaniem piśmienności w małym mieście zajęła się także Katarzyna Warda (Wydział Historyczny UW) w referacie: *Małomiasteczkowe „locus scribendi”. Przykład Radziejowa*. Przeanalizowano również specyficzną sytuację kulturową środowiska unickiego (Wioletta Zielecka-Mikołajczyk, Instytut Historii i Archiwistyki UMK, *Na styku trzech języków. Środowisko piśmiennicze unickich biskupów przemyskich w XVIII wieku*) i protestanckiego (Maciej Ptaszyński, Instytut Historyczny UW, *Protestancka parafia jako miejsce pisma: Rzesza i Rzeczpospolita*). *Przygody Aleksandra Wielkiego* dały natomiast podstawę do próby oszacowania rzeczywistej popularności badanego tekstu i zarysowania panoramy społecznej jego czytelników w stołecznym Krakowie (Andrzej Tadeusz Staniszewski, Wydział Polonistyki UJ, *Czytelnicy i użytkownicy tekstu w dawnym Krakowie, czy ile osób znało «Przygody Aleksandra Wielkiego»? Eksperyment*). Szczegółów dotyczących specyfiki funkcjonowania księgozbiorów mieszczańskich dostarczył referat Jakuba Wyszmułka (Instytut Książki i Czytelnictwa BN) pt. *Późnośredniowieczne dyspozycje testamentowe dotyczące ksiąg i księgozbiorów*.

Poza wynikami badań koncentrujących się wokół zagadnień dotyczących piśmienności środowisk miejskich przedstawiono także analizę stopnia zaangażowania polskich klasztorów w produkcję ksiąg (Jerzy Kaliszuk, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, *Księgozbiory klasztorne w późnośredniowiecznej Polsce – produkcja własna czy dary z zewnątrz?*) i odniesiono się do pewnych aspektów dworskiej kultury pisma (Urszula Zachara, Wydział Historyczny UW, *Korespondencja Elżbiety Habsburżanki z Zygmuntem Augustem – indywidualność vs. konwencja*).

Planowana jest publikacja materiałów konferencyjnych.

Paulina Pludra-Żuk
Warszawa

Historia książki na V Kongresie Mediewistów Polskich, Rzeszów, 20–24 IX 2015 r.

W dniach 20–24 września 2015 r. odbył się w Rzeszowie V Kongres Mediewistów Polskich. Dzięki inicjatywie Stałego Komitetu Mediewistów Polskich spotkali się badacze średniowiecza różnych specjalności. Tematem przewodnim była *Recepcja i odrzucenie. Kontakty międzykulturowe w średniowieczu*. Tematy przyjmowania, częściowego przyjmowania, odrzucania i sprzeciwu pojawiały się w referatach we wszystkich dwudziestu sekcjach konferencji oraz w wykładach plenarnych wygłoszonych przez trzy dni kongresu.

Temat książki pojawiał się głównie w kontekście badań nad tekstami średniowiecznymi oraz stanu opracowania rękopisów średniowiecznych w Polsce. Dziełom ojca polskiej historiografii oraz samemu historiografowi poświęcona była sekcja *Tradycja i przyszłość badań nad Janem Długoszem*, którą otworzył referat Krzysztofa Ożoga *Relacje Jana Długosza z krakowskim środowiskiem uniwersyteckim*. Prelegent wyróżnił trzy płaszczyzny kontaktów Długosza z Uniwersytetem: jako uczestnika życia uniwersyteckiego (najpierw jako studenta, potem jako fundatora, a na koniec jako osoby zlecającej w swym testamencie profesorom UJ kontynuację jego dzieła); drugą płaszczyzną były kontakty personalne historyka ze środowiskiem UJ (jako kanonik kapituły krakowskiej przez wiele lat miał kontakt z kolejno ponad trzydziestoma profesorami, także kanonikami). Ostatnią płaszczyzną było intelektualne oddziaływanie środowiska UJ na Jana Długosza – formacja intelektualna w czasie studiów i wpływ późniejszy. W tym kontekście profesor Ożóg wspomniał o powstającej bazie *Corpus academicum Cracoviense* jako wielce pomocnym narzędziu do badania kontaktów interpersonalnych. Marek Janicki w referacie *Filologiczno-źródłoznawcze potrzeby i możliwości badań nad spuścizną Jana Długosza* przypomniał, że nie cały dorobek pisarski wielkiego historiografa został opracowany i krytycznie wydany: nie ma dobrej edycji *Liber beneficiorum*, nieopracowane są listy Długosza, zupełnie nie są zbadane notatki, noty własnościowe i dedykacje, nie ma pełnej wiedzy o bibliotece Długosza i nie wiadomo, z jakich rękopisów korzystał pisząc swe dzieła. Lepsza znajomość notatek, biblioteki i wykorzystanych rękopisów z całą pewnością naświetliłaby warsztat pracy historyografa. Piotr Węcowski w referacie *Dzieje bajeczne Jana Długosza* zaak-

centował samodzielność Jana Długosza w konstruowaniu wizji dziejów przedhistorycznych Polski: świadczy o tym np. odmienny od Gallowego wywód pochodzenia Słowian czy wątek założyciela i pierwszego władcy państwa – w tradycji przeddługoszowej był nim Krak, a pierwszą stolicą Kraków; Długosz „uczynił” pierwszym władcą Lecha, stolicą – Gniezno, a najwcześniejszym terytorium państwa – Wielkopolskę. Wersję Długosza przyjął Maciej z Miechowa. Popularność obu kronik spowodowała, że to ich wizja stała się dominującą w następnych wiekach.

W sekcji *Dyscypliny nauk pomocniczych archeologii i historii wobec wyzwań XXI wieku* podjęto temat nowych narzędzi, technik i metod gromadzenia oraz przetwarzania danych, a z drugiej strony – konieczności prowadzenia badań w zespołach interdyscyplinarnych, aby te narzędzia, techniki i metody w pełni wykorzystać. Wśród wielu ciekawych wypowiedzi znalazł się referat Krzysztofa Nowaka pt. *eLexicon. Elektroniczny słownik polskiej łaciny średniowiecznej*. Ze słownika (dostępnego pod adresem: <http://scriptores/elelexicon/>) mogą z równym powodzeniem korzystać zarówno użytkownicy szukający jedynie znaczenia poszczególnych słów (ułatwieniem jest mechanizm automatycznych sugestii), jak i użytkownicy zaawansowani – rozbudowany formularz wyszukiwania umożliwia eksplorację leksyki łacińskiej, a także przeszukiwanie zintegrowanego korpusu tekstów oraz słowników łacińskich powstałych w innych krajach i zawierających regionalne odmiany łaciny średniowiecznej. Warto też dodać, że w sekcji posterowej autor referatu prezentował funkcjonalność innej bazy przygotowanej przez zespół Pracowni Łaciny Średniowiecznej Instytutu Języka Polskiego PAN: *e-Fontes. Elektroniczny korpus polskiej łaciny średniowiecznej* (link: <http://scriptores.pl/efontes/>). Zenon Piech w wystąpieniu *Historia sztuki w służbie historii, czyli – czy ikonografia historyczna jest potrzebna* przypomniał, że ikonografia historyczna znalazła już swoje miejsce wśród innych nauk pomocniczych historii. Podał przykłady wykorzystania przedstawień ikonograficznych (choćby w sfragistyce czy heraldyce) do komunikowania określonych treści i zwrócił uwagę, że odpowiedni opis i interpretacja przedstawień mogą wiele powiedzieć o czasie i miejscu powstania zawierających te przedstawienia obiektów. Prof. Stanisław Sroka w referacie *Osiągnięcia mediewistyki węgierskiej w zakresie digitalizacji źródeł* zaprezentował internetowy zasób dokumentów Węgierskiego Archiwum Krajowego w Budapeszcie. Ta imponująca baza zawiera prawie 200 tys. dokumentów średniowiecznych o węgierskiej proweniencji przechowywanych w archiwach węgierskich oraz w archiwach innych krajów. Wszystkie dokumenty oprócz opisu mają załączone zrobione w wysokiej rozdziel-

ności kopie cyfrowe. Baza dostępna jest na stronie <http://mol1.arcanum.hu/dldf>. Zdigitalizowane węgierskie encyklopedie, korpusy tekstów średniowiecznych, wydania źródłowe dostępne są pod adresem <http://mol.arcanum.hu/medieval>.

W trzecim dniu kongresu obradowała sekcja *Stan rozpoznania rękopisów średniowiecznych w Polsce*. Zaproszeni prelegenci wygłosili krótkie referaty o aktualnym stanie opracowania rękopisów z różnych dziedzin, a pozostała część czasu była poświęcona na dyskusję. Elżbieta Witkowska-Zaremba z zadowoleniem mówiła o stanie opracowania rękopisów liturgicznych. Stwierdziła natomiast, że opracowanie średniowiecznych traktatów chorałowych, traktatów z teorii muzyki i dzieł dotyczących muzyki polifonicznej wymaga zintensyfikowania prac i wiele jest tu jeszcze do zrobienia. Ciągłe niedostateczne jest rozpoznanie i opracowanie rękopisów kazań średniowiecznych. Za jedną z przyczyn tego stanu referent, Krzysztof Bracha, uznał niedocenianie tego typu tekstów. Po drugie, sermonistyka dysponuje największym, a tym samym trudnym do opracowania zasobem źródeł. Według prelegenta postulatem, który powinien być jak najszybciej zrealizowany, jest utworzenie repertorium kazań środkowoeuropejskich. Włodzimierz Zega opowiedział o stanie opracowania rękopisów filozoficznych i teologicznych. Rękopisy z tych dziedzin są dość dobrze rozpoznane, chociaż oczywiście mogą się zdarzać odkrycia nieznanych tekstów, szczególnie przechowywanych w bibliotekach, które do tej pory nie doczekały się opracowania zbiorów w postaci inwentarzy czy katalogów. Jerzy Kaliszuk zajął się problemem rekonstrukcji księgozbiorów zniszczonych. Aby uzyskać możliwie pełny obraz zasobu średniowiecznych bibliotek na ziemiach polskich, należy w miarę możliwości rekonstruować opisy rękopisów, które co prawda uległy zniszczeniu na przestrzeni lat, ale zanim to się stało, lepiej lub gorzej zostały opisane w literaturze naukowej. Czasami wzmianki w literaturze są skąpe albo nie ma ich wcale, ale w materiałach warsztatowych badaczy tego okresu pozostały notatki, wypisy, zdjęcia czy inne odwzorowania zaginionych kodeksów. Także nieużywane obecnie, ukryte na zapleczu stare kartoteki i indeksy mogą poszerzyć naszą wiedzę w tej dziedzinie. Na koniec Jacek Soszyński opowiedział o portalu Manuscripta.pl. Jego twórcy planują stworzyć bazę danych z opisami wszystkich rękopisów średniowiecznych w Polsce: zamierzają nie tylko wprowadzać dane z istniejących inwentarzy i katalogów, ale odwiedzać biblioteki i robić opisy z natury tym rękopisom, które nie zostały do tej pory opisane. Można mieć nadzieję, że w ten sposób poznamy rzeczywistą liczbę rękopisów średniowiecznych w Polsce i ich zawartość. Po wystąpieniach rozgorzała

dyskusja, w której zwracano uwagę m.in. na trudności w finansowaniu różnych projektów, podawano też przykłady godnych naśladowania rozwiązań i nowych inicjatyw, które w znaczący sposób powiększą naszą wiedzę o bibliotekach i zbiorach średniowiecznych.

Wiele interesujących referatów oraz inspirujących spotkań w kulisach już za nami. Można mieć nadzieję, że możliwie szybko pojawią się pokongresowe publikacje, dzięki którym będzie można zapoznać się bardziej szczegółowo z treścią referatów. Następnie pozostanie już tylko oczekiwanie na kolejny, VI Kongres, który odbędzie się we Wrocławiu!

Agnieszka Fabiańska
Warszawa

Znawcy opraw w Darmstadt – 20 Kongres zorganizowany przez Arbeitskreis für die Erfassung, Erschliessung und Erhaltung historischer Bucheinbände (AEB), 8–10 X 2015 r.

Oprawa dawnej książki stanowi nie tylko ochronę jej wnętrza. Bywa także wytworem rzemiosła artystycznego, czasem także obiektem muzealnym, który swym pięknem i kunsztem fascynuje zarówno badaczy, opiekunów historycznych zbiorów, konserwatorów, jak i bibliofilów. Jedną z organizacji skupiającą osoby zainteresowane sztuką introligatorską jest *Arbeitskreis für die Erfassung, Erschliessung und Erhaltung historischer Bucheinbände* (dalej AEB), czyli robocze grono dla rejestracji, opracowania i zachowania historycznych opraw książkowych. AEB instytucjonalnie związane jest ze Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz (dalej StaBi), która organizuje coroczne sesje oraz wydaje biuletyn „Einbandforschung” (od niedawna dostępny również w BUW¹). AEB swą działalnością dąży do wymiany informacji, doświadczeń na temat zagadnień tegumentologicznych oraz do współpracy zarówno krajowej, jak i międzynarodowej pomiędzy osobami i instytucjami zajmującymi się omawianą problematyką. Swą uwagę kieruje również na aspekty ochrony opraw zabytkowych².

Tegoroczny – jubileuszowy – 20 kongres zorganizowano w Hesji, w nowym gmachu Universitäts- und Landesbibliothek w Darmstadt (dalej ULB). Otworzył go Andreas Wittenberg, przewodniczący AEB i pracownik StaBi. Licznie zebranych uczestników w imieniu gospodarzy powitała dr Sylwia Uhlemann, muzykolog, kierownik zbiorów historycznych darmstadzkiej księżnicy. Przedstawiła ponadto historię goszczącej nas biblioteki, szczególnie podkreślając rolę władców Hesji i bibliotekarzy³ w kreowaniu jej zbiorów. Ich działalność przyczyniła się do powstania księgozbioru, który przed II wojną światową należał do jednego z dziewięciu największych w Niemczech. Wśród bibliotekarzy czołowe miejsce zajmuje Andreas Schleiermacher (1787–1858), pomysłodawca

¹ Czasopismo dostępne w czytelni Gabinetu Starych Druków (sygn. 055342).

² Więcej wiadomości o działalności AEB na stronie <http://aeb.staatsbibliothek-berlin.de/>

³ Pierwszy bibliotekarz w darmstadzkiej księżnicy zatrudniony został w 1692 roku.

systematycznego układu księgozbioru, na którym wzorowały się później również inne księżnice. Kolejną ważną postacią w historii librarii był Adolf Smidt – jej dyrektor, autor publikacji m. in. z zakresu tegumentologii, omawiających piękne świadectwa sztuki introligatorskiej, również te, które uległy zatraceniu w czasie II wojny światowej. Referentka w dalszej części swego wystąpienia, prezentowała ciekawe przykłady ze zbiorów przechowywanych w ULB.

Doniosłym wydarzeniem w dziejach Darmstadt było założenie przez księcia Ludwika Ernsta (1868–1937) tzw. Kolonii Artystów (niem. *Kunstkolonie*). O oprawach nakładowych wywodzących się z tego artystycznego ośrodka mówił dr Graham Grey z Monachium. Przypomniwał, że twórczość tych artystów oscylowała najpierw wokół architektury, kompleksowego wyposażenia mieszkań, a następnie wokół książki. Wiele spośród wymienianych w referacie nazwisk (np. Peter Behrens) zapisało się w dziejach grafiki książkowej w modnym wówczas *Jugendstil*.

Do kwestii opraw nakładowych odnosił się również referat emerytowanego pracownika biblioteki berlińskiej dr Doris Fouget-Plümacher. Prelegentka podjęła kwestię metod ich badań i opracowania. Wielokrotnie podkreślała, iż poświęca się im zbyt mało uwagi. Zasygnalizowała istotną kwestię braku jednolitej terminologii. Oprawy te określa się w jęz. niemieckim: *Fabrikeneinband, Industrieinband, Kommissionereinband, Maschineneinband, Masseneinband, Sortimentseinband, Verlagseinband, Verlegereinband*; ustalenie jednorodnej terminologii jest wyzwaniem na przyszłość. Na marginesie dodam, iż podobne trudności doświadczają także polscy badacze, borykający się z brakiem ujednoliconej terminologii przy opisywaniu opraw. Dlatego też cieszy nas fakt podjęcia kroków zmierzających do opracowania polskiego „Leksykonu oprawoznawczego”⁴. W wystąpieniu dr Fouget-Plümacher wskazała również na wątpliwości pojawiające się przy katalogowaniu opraw jakie elementy powinny się w nim znaleźć? Jest to dziś kwestia niejasna. Przywołajmy przykład omawiany w referacie: czy 12 opraw różniących się jedynie kolorem użytego materiału lub też tytułem wytłoczonym na górnej okładzinie opisywać jako jedną? I kolejny: czy w przypadku opraw, w których różnice polegają jedynie na użyciu odmiennej wyklejki bądź na umieszczeniu w jej miejscu reklamy, mamy do czynienia z jedną czy kilkoma rodzajami opraw? Mimo żywej dyskusji wiele kwestii pozostało bez odpowiedzi.

⁴ Na temat tego przedsięwzięcia była mowa podczas 1 Ogólnopolskiej Konferencji Tegumentologicznej, która odbyła się 26–27 VI 2014 w Toruniu, oraz podczas dyskusji panelowej „Od atrapy do konserwacji”, która miała miejsce 28 IX 2015 w BUW przy okazji otwarcia wystawy opraw historyzujących i artystycznych „Inspiracje”.

Następne wystąpienie dotyczyło papieru dekoracyjnego (niem. *Buntpapier*) wiedeńskiej pracowni działającej na początku ubiegłego stulecia. Założyła ją grupa artystów skupiająca zarówno profesorów jak i studentów, której twórczość stanowiła przeciwwagę dla masowej produkcji książek niskiej jakości. Aktywną działalność jej członków (m.in. Josefa Hofmanna i Kolo Mosera), wpływy sztuki angielskiej, japońskiej, różne techniki produkcji oraz przykłady papieru używanego na wyklejki książek przybliżyła wieloletnia konserwatorka Biblioteki Narodowej Wiednia – Ilse Mühlbach, członek projektu *Buntpapier*⁵.

Natomiast tematem podjętym przez Olafa Nie z Wessling, praktykującego mistrza sztuki introligatorskiej i konserwatora, były dwa wzorniki materiałów (w tym papieru dekoracyjnego) używanych w monachijskiej firmie introligatorskiej Braunwarth & Lütke.

Wiele uwagi podczas tegorocznego spotkania poświęcono zagadnieniom konserwatorskim. Referat *From Anti-Bookbinding to Pro-Bookbinding. Einbanderfassung in der UB Nijmegen* przedstawił Robert Arposts, konserwator z biblioteki najstarszego miasta w Niderlandach – Nijmegen. Prelegent nakreślił zmianę podejścia do dubletów w zasobach starych druków holenderskiej księżnicy. Wcześniej zdarzało się przeoprawianie egzemplarzy ze zniszczoną oprawą (tak jak i książek z przełomu XIX i XX w.), co jest jednoznaczne z utratą wielu cennych informacji, w tym na temat sztuki introligatorskiej oraz proveniencji. Podkreślił, iż to dzięki uczestnictwu w corocznych sesjach AEB i zdobytej tam wiedzy wydzielił w bibliotece m.in. niedocenianą do niedawna kolekcję opraw nakładowych oraz włączył się do współtworzenia pilotowanej przez Sta-Bi bazy opraw (*Einbanddatenbank*⁶). Zaznaczył doniosłą rolę w dziedzinie badań tementologicznych obecnego w Darmstadt dr. Jana Strom van Leeuwena, autora wielu publikacji, katalogów opraw. Wskazał na problem niedoskonałości opisów bibliograficznych zamieszczanych w bibliotecznym OPACu – ich skrótowość uniemożliwia bowiem zebranie informacji np. na temat obwolot.

Kwestię zabezpieczania księgozbioru podjął również kierownik Oddziału konserwacji darmstadzkiej librarii – Bernd Becker. Omówił liczne problemy przechowywania zbiorów na zamku, gdzie od daty założenia księżnicy, tj. 1568, do roku 2012 mieściła się biblioteka książąt heskich. Brak stabilnych warunków klimatycznych (wysoka temperatura latem, niska zimą) nie były jedynym zmartwieniem darmstadzkich biblioteka-

⁵ Zob. <<http://www.buntpapier.org/buntpapier.html>>.

⁶ Zob. <<http://www.hist-einband.de/> <http://www.hist-einband.de/zitierweise.shtml>>.

rzy. Przeciekający dach, wilgoć w piwnicznych magazynach spowodowały zagrzybienie wielu książek. Dużym wyzwaniem okazało się zapewnienie stabilnej temperatury w czasie przenoszenia zbiorów. Dzisiejsze magazyny zapewniają najlepsze warunki dla zbiorów historycznych: klimatyzację, najnowsze alarmy przeciwpożarowe, argon do gaszenia ognia w zbiorach specjalnych, metalowe regały (kompaktowe dla nowych, stałe dla starych druków). Referat wzbudził duże zainteresowanie i szczególne pytania słuchaczy, np. na temat sposobu przechowywania książek wielkoformatowych.

Kolejne wystąpienie związane z zagadnieniami konserwatorskimi dotyczyło opraw luksusowych (*Prachteinbände*) i zostało wygłoszone przez Karin Eckstein z Muzeum Narodowego w Monachium. Referentka w swej prezentacji *Das Sakramentar aus dem Domschatz von Verden* przedstawiła etapy restauracji bogato iluminowanego rękopisu powstałego ok. 983 roku w benedyktyńskim klasztorze w Corvey (Nadrenia Północna-Westfalia). Badaczka zwróciła uwagę na złożoność problemu konserwacji tego rodzaju opraw, na które oprócz drewna, tekstyliów, elementów metalowych (co ważne) pochodzących z różnego okresu, składają się kamienie szlachetne i perły. Oprawa po dokonanej konserwacji otrzymała pudło ochronne wykonane z moleskinu⁷, o którego szczegóły dopytywali się po referacie uczestnicy kongresu.

O oprawach luksusowych, choć pod innym kątem, wypowiedzieli się fachowcy z Bawarskiej Biblioteki Państwowej w Monachium (Staatbibliothek München, dalej BSB). Karl-Georg Pfandter i Carolina Schreiber przedstawili projekt opracowania i digitalizacji *Prachteinbände* jako obiektów sztuki realizowany w monachijskiej bibliotece, zainicjowany i wspierany finansowo przez Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG). W projekcie mowa jest o ok. 100 tybetańskich oprawach, nabytych przez bibliotekę w latach siedemdziesiątych XX w., oraz ok. 60 luksusowych (z ponad 3.500 w zbiorach BSB).

W programie tegorocznego spotkania obok referatów dotyczących obiektów kolekcji z poszczególnych ośrodków czy kwestii zabezpieczania zbiorów organizatorzy zaproponowali udział w dodatkowych zajęciach. Można było zwiedzić nowoczesną pracownię konserwacji, udać się do miejskiego archiwum lub też wziąć udział w warsztatach na temat technik i materiałów stosowanych w introligatorstwie czy też heraldyki w oprawoznawstwie. Dużym zainteresowaniem (liczba chętnych przekroczyła ilość miejsc przygotowanych na warsztatach) cieszyły się

⁷ Moleskin – rodzaj bawełnianej tkaniny.

zajęcia z heraldyki, prowadzone przez pracownika Anna-Amalia Bibliothek w Weimarze – konserwatora Matthiasa Hageböcka, w których brała udział także pisząca te słowa. Ograniczona liczba miejsc spowodowana była faktem, iż część teoretyczna przeplatała się z ćwiczeniami praktycznymi, polegającymi na wyszukiwaniu w internecie informacji niezbędnych do identyfikacji właścicieli herbów.

Kolejnym dodatkowym punktem programu było zwiedzanie Wzgórza Matyldy (Mathilden Höhe), czyli odwiedziny w Kolonii Artystów. Secesyjne wille, otaczające wzniesienie, zaprojektowane przez artystów z kolonii, z jednym tylko wyjątkiem, służą dziś różnym organizacjom, m.in. w jednej z nich mieści się Deutsches Polen-Institut. W muzeum specjalnie dla uczestników kongresu przygotowano wystawę opraw w stylu secesji z własnych zbiorów. Ponadto ostatniego dnia, zaproponowano zwiedzanie miasta.

Ważnym elementem corocznych kongresów są wystawy organizowane przez biblioteki, w których odbywają się obrady. Tegoroczne przedsięwzięcie uświetniła ekspozycja 53 zabytkowych opraw, zatytułowana „Od Złotej Bulli do Ernst Ludwig Presse. Oprawy z siedmiu stuleci w zbiorach Uniwersyteckiej i Krajowej Biblioteki w Darmstadt” (Von der Goldenen Bulle zur Ernst Ludwig Presse. Einbände aus sieben Jahrhunderten in den Sammlungen der Universitäts- und Landesbibliothek Darmstadt). Oryginały rozmieszczono chronologicznie w gablotach m.in. w działach: dziedzictwo światowe, oprawy gotyckie, francuskie, włoskie, publikacje Ernst-Ludwig-Presse. Wystawę otwierała Złota bulla cesarza Karola IV (*Bulla aurea*) z ok. 1356 roku, której oprawa wykonana została w nieznanym dotychczas kolońskim warsztacie. Jest to obiekt z „dwoma oprawami”, gdyż podczas konserwacji książki wydobyto fragmenty drugiej okładziny. Obok opraw ledersznytowych (nacinanych) oraz innych ciekawych zabytków sztuki średniowiecza eksponowano m.in. renesansową z warsztatu Jakuba Krausego lub Caspra Meusera. Była to oprawa wykonana ok. 1580 r. w Dreźnie z nieusztynionego pergaminu, której zwierciadło górnej zdobi herb Saksonii, dolnej zaś – Danii. Pozostałą powierzchnię pokrywa bogato złożony ornament wstęgowy w stylu włoskim. Elegancji dodają zagięte brzegi oprawy dekorowane złożonym wyciskiem linearno-roślinnym, oraz obcięta kart, złożone i puncowane w fantazyjne wzory (nr katalogu 60.3). Wystawiono ponadto oprawy malowane wenecką ze złożeniami, francuską w stylu *semé* czy marokin *à la dentelle*. Z późniejszego okresu na uwagę zasługuje oprawa w stylu etruskim, której obcięta kart upiększa namalowany widok pałacu (*Fore-edge Painting*). Oprawa ta pochodzi z wüzburgskiego warsztatu

Sebastiana Vierheiliga (1761–1805; nr w katalogu 10.1). Prezentowane obiekty opatrzone opisami objaśniającymi kompozycje zdobień, a rozszerzoną ich wersję w formie bogato ilustrowanego katalogu otrzymał każdy uczestnik. Broszura przygotowana przez specjalistów z Berlina, zatytułowana *Handreichung zur Austellung*, wg słów autorów wstępu, jest wskazówką i zachętą do dalszych pogłębionych badań. Katalog dostępny jest również w wersji elektronicznej⁸, a aktywne linki odsyłają do zdigitalizowanych wydań omawianych dzieł.

Na zakończenie poświęćmy kilka słów najnowszej literaturze branżowej, z którą mogli się zapoznać uczestnicy kongresu. Jedną z prezentowanych książek był elegancko wydany podręcznik zapięć i okuć opraw zabytkowych autorstwa Georga Adlera⁹. Druga stanowi opracowanie cennych okuć książkowych w oprawach armeńskich rękopisów¹⁰. Natomiast prelegenci otrzymali najnowszą publikację z dziedziny oprawoznawstwa wydaną przez StaBi¹¹.

Andreas Wittenberg zakończył 20 Kongres krótkim podsumowaniem, dziękując za liczne przybycie i zapraszając na kolejny zjazd do Coburga. Warto zaznaczyć, że w tegorocznym uczestniczyło ok. 90 osób głównie z Niemiec (w tym również reprezentanci środowiska duchownego), ale też m.in. z Holandii, Austrii, Szwecji, Anglii oraz z Polski.

Należy wyrazić nadzieję, że kolejny kongres będzie nie mniej interesujący niż tegoroczny w Darmstadt. Dobrze by też było, aby i w polskich bibliotekach inicjowano lub też zintensyfikowano badania oprawoznawcze.

Joanna Milewska-Kozłowska
Warszawa

⁸ Zob. <http://aeb.staatsbibliothek-berlin.de/dokumente/BroschuereKomplett_Austellung_Darmstadt_2015.pdf>; przy opisywaniu obiektów wykorzystano informacje zawarte w cytowanym katalogu.

⁹ *Handbuch Buchverschluss und Buchbeschlag, Terminologie und Geschichte im deutschsprachigen Raum, in den Niederlanden und Italien vom frühen Mittelalter bis in die Gegenwart*, Wiesbaden 2010. Rec. publikacji – A. Wagner, [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 3:2012, s. 510–520, il. 1–5. Publikacja niedawno wzbogaciła księgozbiór podręczny Gabinetu Starych Druków (BUW sygn. NoK 440).

¹⁰ *Kostbare Einbandbeschlüge an armenischen Handschriften. Dokumentation jüngsten Massnahmen zur Bestandserhaltung von Margaret Jaschke und Robert Stahl*, Wiesbaden 2015.

¹¹ *Habent sua signa libelli. Beiträge zum Bucheinband in Geschichte und Gegenwart. Konrad von Rabenau anlässlich seines 90. Geburtstag am 3. Februar 2014 gewidmet Beiträge aus der Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Band 48, hg. von Barbara Schneider-Kempf*, Berlin 2015.

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka”, Warszawa, 17–18 XI 2015

W dniach 17–18 listopada 2015 r., w siedzibie Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się już trzecia Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka”, w której wzięło udział blisko sześćdziesięciu przedstawicieli ośrodków badawczych oraz bibliotek. Organizatorami konferencji były Zakład Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii (wchodzący w skład wymienionego Instytutu) oraz Polskie Towarzystwo Bibliologiczne – Oddział Warszawski. Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem. Wśród gości znaleźli się przedstawiciele środowisk naukowych, a także praktycy z Biblioteki Narodowej, bibliotek naukowych, publicznych, pedagogicznych i specjalnych. Komitetowi naukowemu konferencji przewodniczyła Jadwiga Woźniak-Kasperek. Wygłoszono osiemnaście referatów w ramach sześciu sesji tematycznych.

Głównym celem konferencji było przedstawienie stanu współczesnej bibliografii, jej organizacji, ale także sytuacji związanej z unifikacją i standaryzacją bibliograficzną w kontekście FRBR, SICP i RDA oraz włączania danych bibliograficznych i treściowych w obieg sieciowy. Dużo miejsca poświęcono także zagadnieniom dotyczącym integracji danych bibliograficznych z innymi kategoriami danych, serwisami i usługami sieciowymi w celu tworzenia miejsc i narzędzi kompleksowej obsługi potrzeb naukowych, edukacyjnych czy społecznych. W trakcie wystąpień poruszano problemy odnoszące się do wpływu nowych technologii na postać bibliografii, projektu Wirtualnej Biblioteki Nauki, bibliotek cyfrowych i repozytoriów widzianych przez pryzmat dobrych praktyk bibliograficznych. Ważną częścią obrad były wystąpienia i dyskusje koncentrujące się na problemie aktualnego stanu bibliografii regionalnych, specjalnych oraz roli bibliografii narodowej.

Uczestnicy wydarzenia zostali przywitani przez dyrektora IINiSB UW, Dariusza Kuźminę, oraz przewodniczącą komitetu naukowego konferencji. Po oficjalnym przywitaniu gości głos zabrała J. Woźniak-Kasperek, która krótko scharakteryzowała aktualne problemy dotyczące przemian dokonujących się w bibliografii, metodyce i rejestracji bibliograficznej.

Referat inauguracyjny pt. *Bibliografia narodowa – historyczna powinność czy niechciany obowiązek?* wygłosiła Wanda Klenczon, wieloletni

kierownik Instytutu Bibliograficznego BN. Prelegentka zauważyła, że bibliografia narodowa ma dwie podstawowe funkcje – dokumentację i informację. Podkreśliła, że nie będzie sprzeczności pomiędzy tymi funkcjami, gdy informacja zostanie rzetelnie opracowana, zweryfikowana, odpowiednio przygotowana do udostępniania za pośrednictwem różnych narzędzi cyfrowych (np. w bazach danych), ale także bezpiecznie archiwizowana. Poza tym osoby opracowujące bibliografię narodową zawsze powinny dążyć do jej kompletności. W. Klenczon zwróciła także uwagę, że od tego typu dokumentów oczekujemy bogactwa, jakości i spójności danych. Następnym prelegentem pierwszej sesji była Alicja Matczuk, pracownik naukowy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W niezwykle ciekawym referacie pt. *Bibliografia na usługach humoru i satyry* wskazała na specyficzny aspekt opisu bibliograficznego, który można rozpatrywać z perspektywy humoru lub pogodnego żartu. Jego ofiarą staje się w tym przypadku autor bądź tłumacz pozycji bibliograficznej – pozycji, co ważne, nawiązującej do książek nienapisanych. A. Matczuk podkreśliła, że humor, żart i satyra były obecne w bibliografii od dawna (tradycje takich zabaw bibliograficznych sięgają okresu Odrodzenia) i znajdują się w polu zainteresowań wielu humanistów i miłośników książek. Ostatnim prelegentem tej sesji była Małgorzata Jaskowska z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, która w referacie *Funkcjonalność polskich bibliograficznych dziedzinowych systemów informacyjno-wyszukiwaczych* przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych między innymi na bazach: AGRO, Pedagog, BazHum, BazTech, Bibliografii Etnografii Polskiej, Bibliografii Geografii Polskiej.

W drugiej sesji wygłoszono cztery referaty. Jako pierwsza głos zabrała Anna Gruca z Instytutu Historii PAN, interesująco przedstawiając bilans dotychczasowego dorobku w tworzeniu „Bibliografii historii polskiej”. Warto zaznaczyć, że tom obejmujący piśmiennictwo za rok 2013 to już siedemdziesiąty z kolei. Następnie swój referat zaprezentowała Karolina Jaworska z Instytutu Badań Literackich PAN. W wystąpieniu pt. *Polska Bibliografia Literacka – nieprzerwanie ku nowoczesności* przedstawiła etapy rozwoju i przeobrażeń „Polskiej Bibliografii Literackiej” od momentu powstania w 1948 roku do chwili obecnej. Elżbieta Lijewska (Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) i Piotr Kopszak (Muzeum Narodowe w Warszawie) przedstawili komunikat pt. *Bibliografia podmiotowa Adama Mickiewicza w serii Nowy Korbud*, w którym dokonano charakterystyki zadań i metod dotyczących

przygotowania bibliografii specjalnej literaturoznawczej. Prelegenci zwrócili uwagę na przygotowanie dokumentu w dwóch postaciach – tradycyjnej publikacji oraz bazy informatycznej dostępnej on-line. Ostatni referat w tej sesji, *Problemy bibliografistyki średniowiecznej. Zarys zagadnienia*, wygłosił Adam Nowak z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Podkreślił on, że w średniowieczu bibliografia była jednym z najważniejszych narzędzi przekazywania informacji, bez którego nie byłoby postępu naukowego.

W drugiej części obrad pierwszego dnia konferencji zaprezentowano cztery referaty. Pierwszy z nich, autorstwa Anny Stanis z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, koncentrował się na niezwykle ciekawym problemie dotyczącym hasła *Bibliografia* i jego otoczeniu semantycznym w leksyce języka haseł przedmiotowych KABA. W wystąpieniu tym ukazano różnorodną sieć relacji, a także innego typu powiązania z odpowiednimi jednostkami leksykalnymi jhp KABA (odsyłacze orientacyjne i uzupełniające). Prelegentka przedstawiła jednocześnie informacje na temat słuszności zastosowanych rozwiązań. W następnym wystąpieniu Maciej Sagata z Biblioteki Narodowej skupił się na problemie katalogów hybrydowych i terminologii dotyczącej instrukcji katalogowania. Zwrócił przy tym uwagę na problem wprowadzania przez nowe standardy bibliograficzne nowych terminów, często nieznanymi wcześniej bibliotekoznawstwu. Prelegent zaproponował stworzenie glosariusza bądź słownika terminologicznego, którego zadaniem byłoby sprecyzowanie definicji terminów używanych zarówno na stronie internetowej katalogu, ale też instrukcji opracowania dokumentów. Przedostatni tego dnia referat wygłosił Marcin Roszkowski (*Kartoteka wzorcowa jako usługa sieciowa*), w którym skupił się na rozumieniu KHW projektowanych jako aplikacje internetowe zgodnie ze standardami i architekturą sieciową. Celem referatu było przedstawienie metodyki automatycznego mapowania danych dla haseł osobowych z Internetowego Polskiego Słownika Biograficznego (iPSB) do rekordów wzorcowych z Międzynarodowej Wirtualnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (VIAF) oraz haseł encyklopedycznych z Wikipedii. M. Roszkowski postawił między innymi tezę, że istnieje duży potencjał KHW jako usługi sieciowej w kontekście rozwoju sieci semantycznej. Jednym z najciekawszych i zarazem ostatnim w tym dniu wystąpień był referat Bartłomieja Włodarczyka pt. *Modelle FRSAD i FRAD jako podstawa conceptualna przekształcenia języka KABA w mapę tematów*. Punktem wyjścia była analiza zalet i wad języka KABA w porównaniu z innymi językami haseł przedmiotowych. Prelegent zaprezentował możliwości przekształcenia zarówno słownika tego

języka, jak i haseł rozwiniętych. Celem transformacji jest zwiększenie siły semantycznej języka przy jednoczesnym zachowaniu informacji zapisanych w hasłach rozwiniętych.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od warsztatów dotyczących praktycznych możliwości zastosowania oprogramowania i usług sieciowych ułatwiających gromadzenie, zarządzanie i cytowanie różnego typu dokumentów. Warsztaty prowadził Grzegorz Gmiterek (IINiSB UW), który przedstawił charakterystykę zjawiska Bibliografii 2.0, funkcjonalność narzędzi *social bookmarking* i *social clipping* oraz wybrane przykłady tak zwanych generatorów i menedżerów bibliografii i możliwości ich wykorzystania przez bibliotekarzy, badaczy czy studentów. W dalszej części konferencji odbyły się dwie sesje, w ramach których wygłoszono siedem referatów. Jako pierwszy wystąpił Artur Znajomski (UMCS w Lublinie), przedstawiając linię rozwojową bibliografii lokalnych wydanych w Polsce od 1939 r. Prelegent zwrócił uwagę na dobór i selekcję materiału oraz stosowane podczas tych prac rozwiązania metodyczne. Analizą objęto wszystkie typy bibliografii lokalnych w tradycyjnym ich rozumieniu. Następnie Bożena Lech-Jabłońska i Agnieszka Prymak-Sawic z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie zaprezentowały interesujący referat dotyczący roli retrospektywnej bibliografii regionalnej w zachowaniu dziedzictwa kulturowego regionu na przykładzie *Bibliografii Lubelszczyzny 1801–1944*. Renata Kowalska i Marcin Guzik z Tatrzańskiego Parku Narodowego przedstawili problem bibliografii Tatr i Podtatrza Witolda Henryka Paryskiego, który w latach trzydziestych XX wieku zaczął gromadzić w formie kartoteki materiały bibliograficzne dotyczące wybranych zagadnień związanych z nazewnictwem tatrzańskim, tatarnictwem i turystyką. Zgromadzone materiały stały się w późniejszym czasie elementem właściwej bibliografii tatrzańskiej, która od początków lat pięćdziesiątych była tworzona przez zespół badaczy w Zakładzie Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Również Tomasz Kędziora (IINiSB UW) w swoim wystąpieniu niezwykle interesująco przedstawił problem koncepcji opracowania „Bibliografii Tatr i Podtatrza” (temat referatu: *Dylematy bibliografii regionalnej i lokalnej Podhala i Tatr. Rzeczywistość czy utopia*). Prelegent zwrócił uwagę na fakt, że do chwili obecnej istnieją zróżnicowane formy bibliografii, z których najbardziej trwałą i tradycyjnie opracowaną jest „Bibliografia Regionalna Małopolski”, uwzględniająca piśmiennictwo współczesne. Zupełnie inaczej kształtują się bibliografie takich regionów geograficzno-kulturowych jak: Podhale, Orawa i Spisz. Bibliografie tych regionów są przy tym udostępniane na łamach periodyków, a przygotowują je najczęściej pracownicy muzeów,

parków narodowych, pracowni badań regionalnych. Tomasz Kędziora zwrócił uwagę, że istnieje duże zróżnicowanie pod względem tworzenia spisów dotyczących Orawy i Spisza. Niewielki dorobek pod tym względem odnotowuje się w obszarze Podhala. Ambitne zamierzenie pracowników Ośrodka Dokumentacji Tatrzańskiej wynika z faktu opracowania zbiorów Zofii i Witolda Paryskich. T. Kędziora podkreślił jednak, że kartoteka Paryskiego nadal stanowi materiał do dalszej pracy.

W drugiej, ostatniej tego dnia części obrad uczestnicy mieli okazję wysłuchać trzech interesujących referatów. Pierwszy z nich autorstwa Elżbiety Tomczyńskiej z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego dotyczył *Bibliografii Prac Naukowych Pracowników Uniwersytetu Szczecińskiego* (PUBLI), jej początków i ewolucji formy, w jakiej jest ona udostępniana – od wersji drukowanej, obejmującej dorobek pracowników z lat 1985–1994, do obecnie stosowanego systemu komputerowego, bazującego na oprogramowaniu KOHA. Duże zainteresowanie uczestników wzbudził referat Adama Jachimczyka (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), którego przedmiotem były zasoby bibliograficzne opracowywane i udostępniane w sieci przez jednostki Polskiej Akademii Nauk oraz instytuty badawcze. Celem przeprowadzonej analizy było między innymi określenie liczby i rodzaju takich zasobów bibliograficznych, ale także formatów prezentacji danych bibliograficznych czy ograniczeń w dostępie (na przykład ze względu na płatny dostęp czy wymóg rejestracji). Jako ostatni wystąpił Witold Sygocki (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie), w ciekawy sposób prezentując wieloaspektową analizę wyników uzyskanych na zapytania o publikacje w zakresie bezpieczeństwa pracy w bibliotekach. Badania obejmowały dokumenty indeksowane w bazach bibliograficzno-abstraktowych Web of Science Core Collection, Scopus i LISTA, a przedmiotem analizy były dokumenty opublikowane w latach 2003–2014.

Kończąc obrady konferencji, wskazywano na konieczność kontynuowania prac nad tworzeniem tradycyjnych bibliografii, jak również prawidłowej organizacji informacji bibliograficznej za pośrednictwem narzędzi cyfrowych. Różnorodność tematów podejmowanych przez prelegentów dowodzi wieloaspektowości problemu, ale także tendencji rozwoju i wyzwania, którym współczesna bibliografia musi sprostać.

Grzegorz Gmiterek
Warszawa